

Izomeria konstytucyjna w alkanach

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Animacja
- Sprawdź się
- Dla nauczyciela

Izomeria konstytucyjna w alkanach

Wśród lotnych składników niektórych odmian mango można znaleźć cząsteczki cykloheksanu.
Źródło: dostępny w internecie: www.pixabay.com, domena publiczna.

Przedstawione na zdjęciu owoce mango reprezentują tylko ten jeden gatunek. Mimo tego samego pochodzenia, różnią się między sobą kształtem, wielkością i niekiedy smakiem. Podobna sytuacja występuje wśród cząsteczek alkanów. Cząsteczki alkanów tworzą **izomery konstytucyjne**. Wzory sumaryczne izomerów konstytucyjnych są identyczne, jednak cząsteczki różnią się między sobą kolejnością i sposobem powiązania atomów.

Twoje cele

- Zdefiniujesz pojęcie „izomer konstytucyjny”.
- Narysujesz wzory strukturalne i półstrukturalne izomerów konstytucyjnych o podanym wzorze sumarycznym.
- Wskażesz izomery konstytucyjne spośród wzorów węglowodorów.

Przeczytaj

Izomery konstytucyjne to cząsteczki, które posiadają tę samą liczbę atomów tego samego rodzaju, a więc mają ten sam wzór sumaryczny, ale występuje między nimi inny układ wiązań chemicznych, ponieważ kolejność i sposób powiązania atomów jest inny.

Dlaczego nie ma izomeru?

Polecenie 1

Zbuduj modele cząsteczek o wzorach: CH_4 , C_2H_6 oraz C_3H_8 . Następnie spróbuj zbudować modele izomerów konstytucyjnych tych cząsteczek. Co możesz zauważyć?

Odpowiedź zapisz w zeszycie do lekcji chemii, zrób zdjęcie, a następnie umieść je w wyznaczonym polu.

Zaloguj się, aby dodać ilustrację.

Izomery, których nie sposób zliczyć

Już wiesz, czym są izomery konstytucyjne, ale wiedz, że ich narysowanie jest w wielu przypadkach nie lada wyzwaniem. Dlaczego? Wiele **alkanów** posiada ogromną liczbę izomerów konstytucyjnych, a skonstruowanie ich modeli przestrzennych czy narysowanie wzorów strukturalnych może zająć wiele dni.

Jak sądzisz, ile izomerów posiada alkan o stu atomach węgla w cząsteczce? Czy istnieje metoda, aby określić tę liczbę?

Teoretyczną liczbę izomerów konstytucyjnych alkanów można wyznaczyć metodami chemii obliczeniowej (przy użyciu zaawansowanych metod kombinatorycznych). Na podstawie obliczeń oraz wzorów szkieletowych izomerów zauważysz, że maksymalna **liczba**

możliwych izomerów konstytucyjnych dramatycznie **wzrasta wraz z liczbą atomów węgla** w cząsteczce.

Dla przykładu: alkan zawierający 10 atomów węgla w cząsteczce tworzy maksymalnie 75 izomerów konstytucyjnych. Gdy liczba atomów węgla wzrasta do 20, to liczba izomerów konstytucyjnych wynosi aż... 366319.

W poniższej tabeli przedstawiono zestawienie dotyczące zależności pomiędzy rodzajem alkanu a liczbą izomerów konstytucyjnych, które dany alkan tworzy.

liczba atomów węgla	wzór sumaryczny	nazwa alkanu	liczba izomerów konstytucyjnych
1	CH ₄	metan	-
2	C ₂ H ₆	etan	-
3	C ₃ H ₈	propan	-
4	C ₄ H ₁₀	butan	2
5	C ₅ H ₁₂	pentan	3
6	C ₆ H ₁₄	heksan	5
7	C ₇ H ₁₆	heptan	9
8	C ₈ H ₁₈	oktan	18
9	C ₉ H ₂₀	nonan	35
10	C ₁₀ H ₂₂	dekan	75
20	C ₂₀ H ₄₂	ikozan	366319

Słownik

alkany

węglowodory o wzorze ogólnym C_nH_{2n+2} (gdzie *n* = liczba całkowita); nazywane węglowodorami nasyconymi, ponieważ mają maksymalną liczbę atomów wodoru przypadającą na jeden atom węgla, a w cząsteczkach pomiędzy atomami węgla występują wyłącznie wiązania pojedyncze

izomeria konstytucyjna

(gr. *izos* „taki sam” *méros* „część”) występowanie cząsteczek izomerów, które posiadają tę samą liczbę atomów tego samego rodzaju, a więc mają ten sam wzór sumaryczny, ale występuje między nimi inny układ wiązań chemicznych, ponieważ kolejność i sposób powiązania atomów jest inny

izomery konstytucyjne

(gr. *izos* „taki sam” *méros* „część”) związki chemiczne, które nie różnią się między sobą wzorem sumarycznym, ale różnią się sposobem lub kolejnością powiązania atomów, zatem różnią się długością łańcucha głównego i liczbą podstawników

Bibliografia

Encyklopedia PWN

Gorzynski-Smith J., *Organic Chemistry*. Third Edition, New York 2011.

Hejwowska S., Marcinkowski R., Staluszka J., *Chemia 2. Zakres rozszerzony*, Gdynia 2011.

Kosztolowicz P., Kosztolowicz D., *Chemia związki organiczne. Zadania przedmaturalne*, Warszawa 2014.

Saunders N., Saunders A., Clinton S., Parsonage M., Poole E., *AS Chemistry for AQA*, Oxford 2007.

Świerkocka B., Świerkocki J., *Projekt: Matura Chemia*, Warszawa 2012.

Animacja

Polecenie 1

Czy wiesz, na czym polega izomeria konstytucyjna w alkanach? Czy potrafisz narysować izomery konstytucyjne heksanu? Zapoznaj się z animacją, a następnie sprawdź swoją wiedzę i rozwiąż poniższe zadania.

Trwa wczytywanie danych..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DeRmsxA9w>

Animacja pt. „Izomeria konstytucyjna w alkanach”

Źródło: GroMar Sp. z o.o., Dominika Kruszewska, licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału - dotyczy izomerii konstytucyjnej w alkanach.

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 3

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Oceń, ile izomerów konstytucyjnych posiada alkan o masie cząsteczkowej 58 u.

3

5

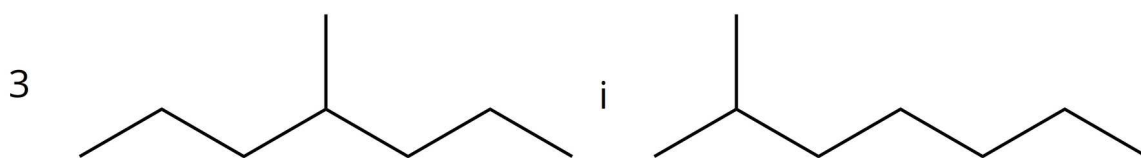
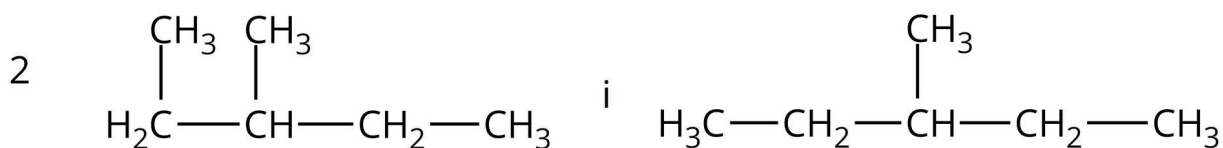
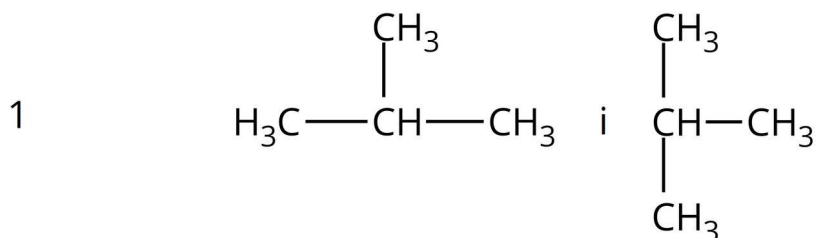
2

0

Ćwiczenie 2

Zdecyduj, która z poniższych par związków reprezentuje izomery strukturalne, a która tę samą cząsteczkę. Zaznacz w tabeli odpowiednie pole.

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

	Izomery strukturalne	Ta sama cząsteczka
1	☐	☐
2	☐	☐
3	☐	☐

Ćwiczenie 3

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 4

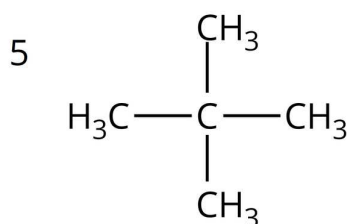
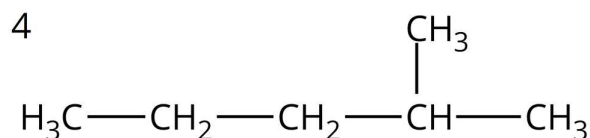
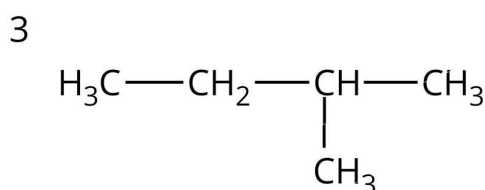
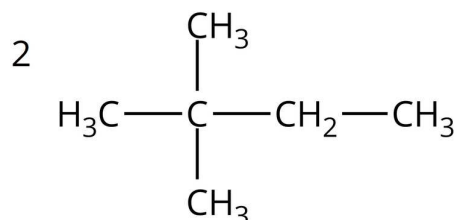
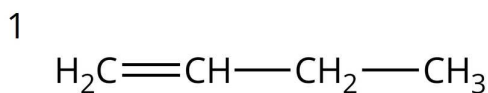
Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 5

Poniżej przedstawiono wzory półstrukturalne węglowodorów (1-5). Przyjrzyj się budowie cząsteczek, a następnie uzupełnij zdania, by powstały zdania prawdziwe. W tym celu przeciągnij odpowiednie wyrażenia w puste pola.

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Jedynie węglowódor nie jest homologiem alkanów. Związek jest izomerem konstytucyjnym związku 5. Związek zawiera tyle samo atomów węgla i wodoru, co związek 2, co oznacza, że jest jego . Najdłuższy łańcuch węglowy tworzy związek , którego wzór sumaryczny to C_6H_{14} . Związki oznaczone numerami oraz 5 zawierają tę samą liczbę grup $-\text{CH}_3$, ale nie są względem siebie izomerami konstytucyjnymi.

homologami

izomerem konstytucyjnym

1

1

$-\text{CH}_2$

C_4H_8

4

C_5H_{12}

4

$-\text{CH}$

3

izomerem optycznym

2

2

Ćwiczenie 6

Oceń, czy 2,3,5-trimetyloheksan jest izomerem konstytucyjnym 2,2-dimetylopentanu. Narysuj wzory strukturalne obu cząsteczek i porównaj ich budowę.

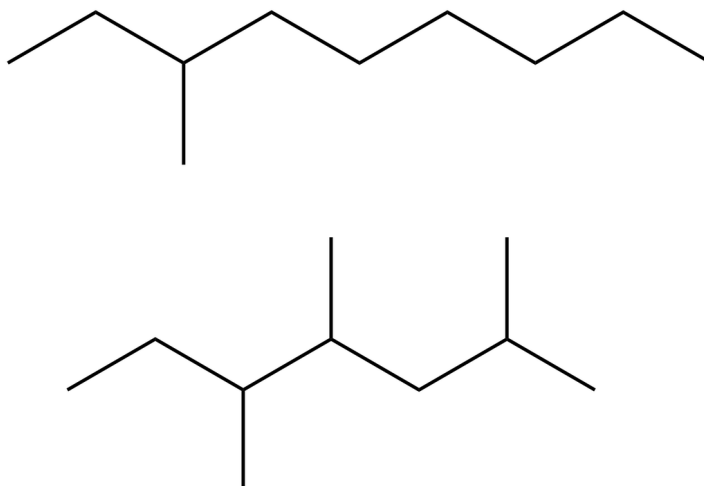
Odpowiedź zapisz w zeszycie do lekcji chemii, zrób zdjęcie, a następnie umieść je w wyznaczonym polu.

Zaloguj się, aby dodać ilustrację.

Ćwiczenie 7

Wyjaśnij, dlaczego przedstawione poniżej cząsteczki reprezentują izomery konstytucyjne.

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Odpowiedź:

Ćwiczenie 8

W jednym z alkanów stosunek masowy węgla do wodoru wynosi 36:7. Ustal wzór sumaryczny tego alkanu oraz narysuj jego izomer, który zawiera IV-rzędowy atom węgla.

Odpowiedź zapisz w zeszytcie do lekcji chemii, zrób zdjęcie, a następnie umieść je w wyznaczonym polu.

Zaloguj się, aby dodać ilustrację.

Dla nauczyciela

Scenariusz zajęć

Autor: Agata Jarszak-Tyl, Krzysztof Błaszczak

Przedmiot: chemia

Temat: Izomeria konstytucyjna w alkanach

Grupa docelowa: uczniowie III etapu edukacyjnego, liceum, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony; uczniowie III etapu edukacyjnego – kształcenie w zakresie podstawowym i rozszerzonym

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

XII. Wstęp do chemii organicznej. Uczeń:

4) rysuje wzory strukturalne i półstrukturalne izomerów konstytucyjnych o podanym wzorze sumarycznym; wśród podanych wzorów węglowodorów i ich pochodnych wskazuje izomery konstytucyjne.

Zakres rozszerzony

XII. Wstęp do chemii organicznej. Uczeń:

4) rysuje wzory strukturalne i półstrukturalne (grupowe) izomerów konstytucyjnych o podanym wzorze sumarycznym; wśród podanych wzorów węglowodorów i ich pochodnych wskazuje izomery konstytucyjne.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne

Uczeń:

- definiuje pojęcie: izomer konstytucyjny;

- rysuje wzory strukturalne i półstrukturalne izomerów konstytucyjnych o podanym wzorze sumarycznym;
- wśród wzorów węglowodorów wskazuje izomery konstytucyjne.

Strategie nauczania:

- asocjacyjna.

Metody i techniki nauczania:

- analiza materiału źródłowego;
- dyskusja dydaktyczna;
- ćwiczenia uczniowskie;
- animacja;
- modelowanie;
- termometr.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca zbiorowa.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do Internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- rzutnik multimedialny;
- modele kulkowo-pręcikowe;
- tablica interaktywna.

Przebieg zajęć

Faza wstępna:

1. Zaciekawienie i dyskusja. Nauczyciel wyświetla na tablicy multimedialnej okładkę e-materiału, na którym przedstawione są owoce mango. Po czym inicjuje pogadankę z uczniami: „Czy owoce takie jak mango są zawsze jednakowe?” (Uczniowie powinni odpowiedzieć: czasem różnią się kształtem, wielkością.) Nauczyciel zadaje kolejne pytania: „Czy to oznacza, że każdy z owoców należy do innego gatunku?” (Uczniowie wnioskujeją, że nadal jest to ten sam gatunek.) Nauczyciel następnie wyświetla na tablicy interaktywnej fragment z wprowadzenia do e-materiału: „Podobna sytuacja występuje wśród cząsteczek alkanów. Cząsteczki alkanów tworzą izomery konstytucyjne. Wzory sumaryczne izomerów konstytucyjnych są identyczne, jednak cząsteczki różnią się między sobą kolejnością i sposobem powiązania atomów.”

2. Ustalenie celów lekcji. Nauczyciel podaje temat zajęć i wspólnie z uczniami ustala cele lekcji, które uczniowie zapisują na kartkach i gromadzą w portfolio.
3. Rozpoznawanie wiedzy wyjściowej uczniów. Uczniowie starają się zdefiniować izomerię konstytucyjną.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel poleca uczniom samodzielną pracę z medium bazowym – animacją dotyczącą izomerii konstytucyjnej. Uczniowie analizują medium, a następnie sprawdzają swoją wiedzę, wykonując zadania załączone do medium bazowego. Na podstawie animacji uczniowie definiują pojęcie izomeria konstytucyjna oraz izomer konstytucyjny. Porównują swoją wypowiedź z wiedzą nabytą.
2. Uczniowie w parach analizują część „przeczytaj” e-materiału. Nauczyciel poleca uczniom, by zwrócili uwagę na wzory sumaryczne alkanów i ich nazwy. Następnie rozdaje uczniom zestaw do budowania modeli cząsteczek (jeden na parę) i prosi o wykonanie Polecenia 1 z części “Przeczytaj”. Celem weryfikacji, czy uczniowie zapoznali się z tekstem i wykonali polecenie, prosi aby uczniowie w parach zadawali sobie pytania na forum klasy. Jeden uczeń z pary występuje w roli pytającego, a drugi odpowiada. Jako uzasadnienie wypowiedzi uczniowie prezentują modele cząsteczek. Reszta klasy ustosunkowuje się do wypowiedzi uczniów, a nauczyciel koryguje ewentualne błędy.
3. Uczniowie pracują w parach z częścią „Sprawdź się”. Uczniowie wykonują zadania. Nauczyciel może wyświetlić treść poleceń na tablicy multimedialnej. Po każdym przeczytanym poleceniu nauczyciel daje uczniom określony czas na zastanowienie się, a następnie chętny uczeń z danej pary udziela odpowiedzi/prezentuje rozwiązanie na tablicy. Pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej, proponując ewentualnie swoje pomysły. Nauczyciel w razie potrzeby koryguje odpowiedzi, dopowiada istotne informacje, udziela uczniom informacji zwrotnej. Ćwiczenia, których uczniowie nie zdążą wykonać podczas lekcji mogą być zlecone do wykonania w ramach pracy domowej.

Faza podsumowująca:

1. Na zakończenie nauczyciel stosuje narzędzie do oceny stopnia opanowania wiadomości i umiejętności z zastosowaniem termometru przez uczniów. Uczniowie na skali temperatury zaznaczają samoprzylepnymi karteczkami, w jakim stopniu opanowali zagadnienia wynikające z zamierzonych do osiągnięcia celów lekcji. Jeżeli ze skali będzie wynikał niski poziom temperatury, uczniowie zastanawiają się, w jaki sposób podnieść swój poziom posiadanej wiedzy?

Praca domowa:

Uczniowie wykonują pozostałe ćwiczenia w e-materiale – „Sprawdź się”, których nie zdążyli wykonać na lekcji.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Animacja może zostać wykorzystana podczas rozwiązywania ćwiczeń zadanych w ramach pracy domowej.

Materiały pomocnicze:

Nauczyciel przygotowuje narzędzie do oceny stopnia opanowania wiadomości i umiejętności z zastosowaniem termometru przez uczniów oraz samoprzylepne karteczki dla uczniów.